

(олівець): “9/30, “Богдан Лепкий”, лінорит, 1996 р., худ. Я. Омелян, м. Тернопіль, підпис”. Подаровано музеєві після персональної виставки 1997 року (травень-червень).

Заслужений художник України Я. Омелян подарував також 2000 року блок екслібрисів (30 одиниць), поміж яких знаки: “Із книг Богдана Лепкого” (№№ 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 14, 16, 17), “Екслібрис Богдана Лепкого” (№№ 8, 11, 12, 15, 18), решта – дотичні тематично (ТКМГр – 2678/1-30/; 2000, папір, друк, 19x9 см). Нарешті, картина заслуженого художника України Б. Ткачика “Босими стежками Богдана Лепкого” (ТКМГр – 2724; 1990-і рр., картон, пастель, 29x39 см).

Назва лише визначає “приналежність” роботи конкретній особі, оскільки зелено-коричнево-жовтою гамою кольорів виписано абстрактний краєвид Опілля (поодинокі лісонасадження встеляють місцевину); картину наділено дерев’яною рамкою; зворот роботи позначено авторським “зауваженням”: “Босими стежками Б. Лепкого”, авт. Б. Ткачик, 4. 12. 97”. Подарував картину музеєві Михайло Ониськів (Тернопіль) 2005 року.

Описана скромна збірка мистецьких творів Лепкіани суттєво увиразнює сприйняття фонду Богдана Лепкого Тернопільського обласного краєзнавчого музею.

С.І. Кравченко, проф. (Луцьк)

УДК 821.161.2'06

ББК 83.3 (4 УКР)6-8 + 76 (4 УКР) - 8

Видавнича діяльність Богдана Лепкого у Польщі в першій половині ХХ століття

У статті подається хронологічна панорама книжкових видань, підготовлених Б.Лепким у період з 1900 – 1940-ві роки українською та польською мовами з метою популяризації української літератури в Польщі та польської літератури в українському суспільстві. Підкреслюється науковий підхід та культурно-просвітницьке значення видавничої діяльності письменника та висвітлюється її суспільно-історичний контекст.

Ключові слова: українсько-польський діалог, переклад, антологія, коментар, бібліографія, книжкові видання, підручник.

The article “The publishing of Bogdan Lepkyj in Poland at first part of XX century” has chronological view of book editions by Bogdan Lepkyj in 1900-1940 years Ukrainian and Polish languages which were published for popularity Ukrainian literature in Poland and for popularity Polish literature in Ukrainian society. It underlines scientific approach and cultural-educational meaning of publishing by writer and lights up it’s social-historical context.

Key words: Ukrainian-polish dialogue, translation, anthology, commentary, bibliography, book editions, textbook.

Богдан Лепкий був однією із центральних постатей в осередку української еміграції у Кракові впродовж багатьох років. Перу письменника належать дослідження творчості таких польських митців слова, як М. Конопніцька, Л. Совінський, Ю. Словацький та ін. Він багато зробив для популяризації української літератури в Польщі як своїми художніми перекладами і літературною творчістю, так і виступами у пресі, видавничою та редакторською діяльністю. Різні аспекти творчого шляху Б.Лепкого представлені у дослідженнях М.Сивіцького («Богдан Лепкий») [Сивіцький 1993], В.Качкана («Хай святиться ім’я твоє») [Качкан 2000] та численних наукових збірках, присвячених митцю [Богдан 993; Журавлі...2001].

Метою цієї статті є висвітлення видавничої діяльності письменника, культурно-просвітницького значення його роботи як редактора і видавця у підготовці книжкових видань.

Працювати для популяризації української літератури в Польщі розпочав Б.Лепкий ще на початку ХХ століття. Упродовж декількох років на засіданнях Слов’янського клубу в Кракові, членом якого був, виголосив доповіді «О najnowszej literaturze rusko-ukraińskiej» в 1901 році, «Mikołaj Gogol» у 1902-му, «Wasył Stefanyk» у 1903-му, «Muzyka Łysenki» у 1904 році [Klub... 1905]. Згодом видав книгу новел М. Коцюбинського «В тенетах шайтана» 1906 року у Бродях та власний найкращий на той час у Польщі переклад польською мовою «Слова о полку Ігоревім» (1908) зі вступом і розлогіми коментарями. Разом із В. Орканом підготував антологію сучасної української поезії, а 1912 року вийшов його «Начерк історії української літератури» польською мовою.

У першій половині ХХ століття письменник працював викладачем польських гімназій, а потім професором Ягеллонського університету в Кракові. В архіві установи зберігається особиста справа Б. Лепкого, де викладені основні етапи його професійної діяльності, наукового доробку та літературної творчості. Із архівних документів можна дізнатися про різні аспекти його професійної кар’єри як філолога і викладача. Працюючи в чужокультурному середовищі, письменник завжди використовував нагоду поширювати знання про українську культуру серед поляків. У 1899 – 1914 роках був лектором

руської (української) мови на філософському факультеті Ягеллонського університету. У 1909 – 1914 роках читав лекції на посаді доцента на Вищих державних курсах учителів у Кракові. 1910 року склав іспит на право викладання української та польської мов як головних і латини як додаткової в Кракові. Події першої світової війни на деякий час перервали викладацьку кар'єру письменника. З 1926 року він знову учитель державної гімназії святої Анни та гімназії № 9 імені Хоене-Вронського у Кракові. З 1927 року одночасно працює викладачем філософського факультету Ягеллонського університету. Цього ж року переходить на посаду заступника професора за контрактом (1927 – 1934). З 1935 року прийнятий на посаду надзвичайного професора кафедри руської (української) літератури Ягеллонського університету на постійно. В особовій справі письменника зберігся офіційний документ, в якому читаємо: «Президент Речі Посполитої призначає Богдана Лепкого надзвичайним професором історії літератури руської на філософському факультеті Університету Ягеллонського в Кракові. Варшава 18 грудня 1934. Президент Ігнацій Мосціцький». Посвята письменника відбулася 28 січня 1935 року [*Zatrudnienie...*].

Лекційний курс професора Б. Лепкого висвітлював найважливіші етапи історії української літератури: «Література Великого Київського князівства в нарисі» та «Марко Вовчок: життя і творчість», який доповнювався практичним курсом із періоду відродженої літератури від Котляревського до Шевченка включно. Письменник мав можливість читати лекції з української літератури мовою оригіналу. З-поміж цікавих архівних документів збереглося клопотання декана філософського факультету про дозвіл для професора Б. Лепкого читати одну лекцію в тиждень українською мовою для студентів відділу слов'янської філології. 10 травня 1938 року ректор Ягеллонського університету вручив Богдану Лепкому Бронзову медаль за довголітню службу, а «за поданням Ради філософського факультету від 20 березня 1939 року міністр народної освіти та релігійних визнань залишає Пана Професора на кафедрі руської літератури на посаді професора звичайного на період академічного року 1939 – 1940, незважаючи на вік. 27 квітня 1939 року» [*Zatrudnienie...*].

На ниві міжкультурних взаємин письменник почав працювати від перших кроків свого самостійного життя і не припиняв до самої смерті. Хронологічний виклад його творчих та наукових праць містить доповідь колеги, доктора кафедри граматики руських мов Ягеллонського університету Яна Зілінського під назвою «Літературна, наукова і педагогічна діяльність професора Богдана Лепкого». Публікації в польській періодиці та книжкові видання митця складають десятки позицій [*Ziłyński...*].

Величезний редакційно-видавничий доробок Богдана Лепкого. Він підготував до друку зі вступом і коментарями твори І. Котляревського, П. Куліша, Марка Вовчка, О. Стороженка, М. Гоголя. 1922 року видав у Берліні два томи антології української поезії «Струни» (від найдавніших до нинішніх часів) та збірку малої прози українських авторів «Рідне слово».

Ян Зілінський подає перелік популярно-наукових праць Богдана Лепкого, виданих українською та польською мовами, які служили утвердженню авторитету української літератури в польському суспільстві та засвоєнню здобутків митців польського красномовного письменства в українському. Першою такою працею була розвідка про польську письменницю Марію Конопніцьку [*Marja Konopnicka 1898*]. За цю студію автор отримав нагороду Міністерства освіти у Відні. Численні українськомовні наукові видання присвятив Б. Лепкий історії української літератури та творчості окремих її представників: Василь Стефаник Літературний нарис. Львів 1903; Нарис історії української літератури. Кн. 1. До нападів татар. Коломия, 1904; Кн. 2. Від нападів Татар до Котляревського. Коломия, 1912; друге видання нарису – Київ – Липськ, 1923; Про «Наймичку» поему Т. Шевченка. Львів, 1905; Маркіян Шашкевич. Характеристики українських письменників. Коломия, 1910; Чим жила українська література? З історії української літератури. Відень, 1915; Незабутні. Літературні нариси / В. Стефаніка та Гр. Чупринки/. Берлін, 1922; Тарас Шевченко Твори. 3-томне популярне видання зі вступом. Берлін, 1919; Повне видання творів Тараса Шевченка. Київ-Липськ, 5 томів з розлогою монографією в першому томі під назвою «Про життя і твори Шевченка», 1922 та ін.

Перший підручник української літератури, виданий Лепким у Польщі, мав назву «Ukraina. Zarys literatury. Podręcznik informacyjny» [*Ukraina 1930*]. На переконання Яна Зілінського, найбільшу наукову вагу мають двотомний нарис історії літератури, 5-томне видання творів Шевченка і студія про художні переклади. В оцінці художніх та наукових здобутків письменника він підкреслює його новаторський підхід в окресленні місця українського фольклору в літературному процесі. Вчений зазначав: «Оригінальною рисою Лепкого як історика літератури є його ставлення до народної творчості. Всупереч існуючим поглядам Лепкий поєднав її в одне ціле із письмовою літературою (штучною), поділив на періоди і виділені таким чином окремі її частини поєднав із існуючими епохами української письмової літератури. Внаслідок цього народна творчість на тлі кожної історичної епохи стає зрозумілою і не справляє враження чогось відірваного...». Я. Зілінський вважав, що перу «Лепкого належать вдалі

характеристики творчості багатьох поетів і письменників з урахуванням існуючих в тому часі літературних тенденцій» та найбільшу наукову вартість, на його переконання, має видання всіх творів Шевченка, листів, коментарів та критичної біографії. Саме Богдан Лепкий підготував і перший докладний життєпис Марка Вовчка до 3-томного видання її творів [Ziłyński].

В архівній справі письменника зберігається цікавий документ, який відображає непросту тодішню суспільно-політичну ситуацію та взаємини митців із польською владою, в яких подекуди виникали проблемні ситуації. Із копії рішення окружного суду II Відділу в Тернополі від 25 лютого 1933 року читаємо про конфіскацію книги «Тарас Шевченко «Кобзар», повний ілюстрований збірник віражованих творів поета з життєписом та передмовою Богдана Лепкого», виданої 1922 року в Берліні-Шенебергу накладом «Українського слова». Приводом до такого рішення стали цитати із творів Шевченка, які, на думку суду, містять заклики ненависті українців до поляків. Колектив філософського факультету, до якого належала кафедра української літератури, змушений був надати пояснення судовій інстанції. У відповіді декан філософського факультету писав, що звинувачення стосуються цитат із Т. Шевченка, які Лепкий не міг вилучити з оригіналу «Гайдамаків», бо готував наукове видання, тому вирок не стосується його особисто [Sprawy].

На особливу увагу та самостійне наукове дослідження заслуговує праця Богдана Лепкого «Три портрети: Франко – Стефаник – Оркан», видана у Львові в 1937 році, яка містить цікаві біографічні дані, ліричні відступи та наукові міркування. Разом із Павлом Зайцевим він підготував бібліографію польських перекладів із «Кобзаря» для видання «Тарас Шевченко «Поезії». – Варшава, 1936».

У фондах Ягеллонської бібліотеки зберігаються численні невеликі принагідні книжкові видання письменника, які розкривають його як особистість, віддзеркалюють літературні інтереси як простого читача, втілюють пересічні смаки й захоплення. З-поміж них привертає увагу маленька книжечка «В Тарасові роковини», видана коштом «Просвіти» у Відні [Лепкий 1915]. Збірка принагідних поезій Богдана Лепкого, які з'явилися внаслідок чуттєвого осягнення особистості великого Кобзаря. Вірші висвітлюють найважливіші етапи життєвого шляху Т. Шевченка: «Батькове пророцтво», «Перші твори», «Суд над поетом», «Дорога» та б. ін. Кожен вірш є поетичною рефлексією певної сторінки драматичного життя українського національного генія і супроводжується коротким коментарем, де автор пояснює висвітлений у поезії фрагмент. До кожного тексту подаються ілюстрації – малюнки, виконані самим же Б. Лепким – чорно-білі графічні замальовки: «Над морем», «Александрівський форт», «Шевченкові прибори до писання», «Тарас в Новопетровській кріпості», «Шевченкова палета й пензлі» та б. ін. Ця маленька книжечка є своєрідним ліричним документом, поетичною рецепцією постаті великого українця. В характері дібраних коментарів та ескізів відчувається глибокий авторський сентимент, заглиблення у Шевченка не розумом, а серцем. Підсумком інтелектуальної праці Б.Лепкого над панорамою українського літературного процесу, яка тривала усе життя, стала історія української літератури останніх десятиліть під назвою «Наше письменство», що вийшла 1941 року.

Після смерті письменника представники української громади на чолі із Є. Пеленським підготували посмертне видання «Богдан Лепкий 1872 – 1941. Збірник у пошану пам'яті поета» [Лепкий 1943], видане в 1943 році. Збірник підготовлений ретельно із великою повагою до спадщини письменника. Відкриває книгу портрет, виконаний Михайлом Бойчуком у 1909 році та вірш Б. І. Антонича «Поет», присвячений Б. Лепкому. До книги увійшли тексти, в яких автори намагалися висвітлити різні грані творчої особистості та різні аспекти наукових здобутків письменника. Роздум Романа Купчинського «В бережанській тихій стороні» зазірав у далеке дитинство митця, відкриваючи витoki його поетичного натхнення та великої любові до батьківщини. Микола Голубець у нарисі «Життєвий шлях Б. Лепкого» намагався розкрити основні етапи становлення письменника. Дві грані творчої особистості – поетична і малярська – відображались у статтях Євгена Юлія Пеленського «Богдан Лепкий - поет» та Дам'яна Горняткевича «Богдан Лепкий як маляр». Наукову та громадську діяльність висвітлювали тексти Володимира Дорошенка «Наукова діяльність Б. Лепкого» і Павла Лисяка «Богдан Лепкий як громадянин».

Особлива інформаційно-наукова вартість видання полягає в тому, що книга містить вичерпну «Бібліографію», підготовлену Є. Ю. Пеленським. Першу її частину становлять 77 позицій, названі «Писання Б. Лепкого», куди увійшли художні твори на наукові праці. Друга частина – «Переспіви і переклади. Книги, видані Б. Лепким» – презентує 63 позиції. Третю частину бібліографії складають «Важніші писання про Богдана Лепкого» (1. Біографія. Автобіографічні писання. Життєпис. Спомини про Б. Лепкого. Некрологи. – Похорони. Святкування пам'яті. 2. Творчість. Літературна; мистецька; наукова. Книжки і часописи про всю творчість Б. Лепкого. 3. Бібліографія). Завершують видання ілюстрації, куди увійшли фотографії та малюнки Б. Лепкого.

Збірник, виданий на пошану пам'яті Богдана Лепкого, – це спроба цілісно побачити постать митця, охопити всю творчу спадщину, поцінувати його внесок насамперед в українську та польську культури, усвідомити різнонаправленість і розмаїття художніх та наукових інтересів письменника.

Життя, професійна діяльність та творчість Б.Лепкого була тісно пов'язана із сусідніми слов'янськими культурами, особливо польською. Він є знаковою постаттю для польсько-українського діалогу міжвоєнної доби. Більшу частину своєї вчительської, викладацької та наукової кар'єри присвятив Кракову. Тут був похований у час Другої світової війни. Його видавнича діяльність величезна. Десятки томів складають твори українських класиків, які упорядкував, надавши науковий коментар, вступні статті та бібліографію, підготував до друку. Книжкові видання Б.Лепкого мають солідний інформаційний супровід, містять вичерпні коментарі і цим вирізняються з-поміж інших таких видань тієї доби.

Б.Лепкий видав кілька підручників із історії української літератури як українською, так і польською мовами. Не менш важливими є його перекладацькі здобутки, публічні доповіді, статті у польській та українській пресі, активна участь у культурному житті української еміграції, літературно-критичні праці, особисті контакти із польськими письменниками. Це була його данина у духовну скарбницю української та польської культур.

Література: *Богдан Лепкий 1993* Богдан Лепкий – видатний український письменник. – Тернопіль, 1993.; *Журавлі 2001*: Журавлі повертаються... З епістолярної спадщини Богдана Лепкого. – Львів, 2001.; *Качкан 2000*: Качкан В. Хай святиться ім'я твоє. – Івано-Франківськ, 2000.; Лепкий Богдан В Тарасові роковини. – Відень, 1915.; Лепкий Богдан 1872 – 1941. Збірник у пошану пам'яті поета. – Краків-Львів, 1943.; *Сивіцький 1993*: Сивіцький М. Богдан Лепкий. – К., 1993.; *Klub Słowiański 1905*: Klub Słowiański w Krakowie // Świat Słowiański. - R.I, T.I. - Styczeń 1905. – S. 17.; *Marja Konopnicka 1898*: Marja Konopnicka. Szkic literacki/ Sprawozdanie wyższych gimnazjum w Brzeżanach 1898 r.; *Ukraina 1930*: Ukraina. Zarys literatury. Podręcznik informacyjny. Warszawa-Kraków, 1930.; *Zatrudnienie w Uniwersytecie. Łepki Bohdan. S II, 619. Archiwum UJ.*; *Ziłyński Ziłyński J. Odpis - Działalność literacka, naukowa i pedagogiczna prof. Bohdana Łepkiego // Sprawy osobowe. Łepki Bohdan. S II, 619. Archiwum UJ.*

В статтє С.Кравченко «Издательская деятельность Богдана Лепкого в Польше в первой половине XX в.» по хронологии представлена панорама книжных изданий на украинском и польском языке, подготовленных Б.Лепким за период 1900-1940-вых гг. с целью популяризации украинской литературы в Польше и польской литературы в украинском обществе. Подчеркивается научный подход и культурно-просветительское значение издательской деятельности писателя, показан также ее общественно-исторический контекст.

Ключевые слова: украинско-польский диалог, перевод, антология, комментарий, библиография, книжные издания, учебник.

Леся Луцан, викл. (Тернопіль)

УДК 82-311.4 Харчук
ББК 83.3

Традиції Богдана Лепкого у творах Бориса Харчука

У статті досліджується тенега творчої індивідуальності Бориса Харчука, яка формувалася в річищі реалістичного й модерністського дискурсів західноукраїнської романістики XX ст., зокрема обґрунтовуються генологічні, стильові, поетикальні зв'язки прозової творчості митця з ідіостилем Б. Лепкого як знакового в українській літературі першої половини XX ст.

Ключові слова: експеримент, жанр, модернізм, неоромантизм, поетика, символізм, стиль, традиції.

«Твір, зрозумілий, сприйнятий і прийнятий у всій повноті своєї символічної природи – це і є текст» [Барт 1989: 416], – наголошував Р. Барт. Таким чином, текст у поетиці структуралістів XX ст. (Р. Барта, А. Дж. Греймаса, Ц. Тодорова) конститується як «динамічне утворення, що існує виключно у дискурсі; нескінченно рухлива і стереофонічна тканина»; семантично відкритий і безмежний простір, що поглинув множини смислів, які в його глибинах конфліктують, перетинаються, асимілюються. Таке трактування тексту руйнує традиційну впевненість у існування чистого, первісного «письма», змінює сприйняття текстуальності, засвідчує інтертекстуальні практики прочитання.

Українська літературознавча наука трансформується внаслідок посилення її контактів із постмодерністською доктриною. Як наслідок – методологічні студії В. Агеєвої, Г. Грабовича, Т.